

VERENIGING
"ORDE DER VERDRAAGZAMEN"

Kon. Goedgekeurd d.d. 22 februari 1958, nr. 58

GEVESTIGD TE 'S-GRAVENHAGE

Giro no. 468974 t.n.v. de Penningm. der "ODV", DEN HAAG

Uitsl. voor verslagen en abonn. Barentzstr. 48 Den Haag tel. 637383

Secretariaat: Graaf Willem de Rijkelaan 15 Leidschendam Tel: 01761 - 5154

W E E K B L A D

13e jaargang nr. 5

=====

=====

nadruk verboden

11 oktober 1968

x in de kantlijn betreft de vraag

- " " " " met antwoord

Goeden avond, vrienden.

Allereerst moet ik u er op wijzen, dat wij niet alwetend of onfeilbaar zijn. Ik hoop, dat U daarmee rekening zult houden, vooral daar ons huidige onderwerp bij enkelen van U wel enige sentimenten zal losmaken. Want zoals u weet spreken wij heden samen over

DE ROL VAN DE VROUW IN DE TOEKOMST

=====

Wanneer wij de positie van de vrouw trachten te overzien, zo blijkt, dat deze in het verleden toch wel zeer sterk werd bepaald door haar sexuele karakteristiek. Zij was degene, die kinderen voortbracht en daardoor bescherming van node had. Maar dit maakte haar tevens in de meeste gevallen tot de sociaal mindere van de man.

Daarna werd zij degene, die de erfgenaam voortbracht. Haar bezit en haar macht verkreeg zij in feite via haar invloed op de man. Zelfs een vorstin als Cleopatra kon niet uit eigen recht regeren. Zij was slechts vorstin dank zij het feit, dat haar broeder - een werkelijke halfbroeder - als Farao was uitverkoren en naast haar op de troon zat, maar te zwak was om haar te beheersen, zodat zij in de meeste gevallen wel alles kon doen en laten, wat zij wenste. Dit laatste is overigens een voorbeeld van de machtpositie, die de vrouw door alle eeuwen heen steeds weer heeft bezeten.

De verdere ontwikkeling zal u wel bekend zijn: de vrouw werd door haar opvoeding steeds meer gespecialiseerd, daar men het huis van de gemeenschap scheidde. Hierbij werd de vrouw tot de feitelijke heerseres in huis, maar had zij in de wereld daarbuiten betrekkelijk weinig rechten en was zij onderdanig aan de man. De situaties, die uit een dergelijke verhouding voortvloeien, zien wij zelfs in deze dagen nog wel, b.v. in India, waar de grootmoeder

in feite meestal de baas in huis is, maar waar gelijktijdig in het openbaar de vrouw nog steeds als mindere wordt beschouwd en ook behandeld. Ook in Rome en Griekenland zien wij soortgelijke verhoudingen: de vrouw, die zelfstandig is en voor zich bepaalde rechten opeist, wordt misschien wel gerespecteerd, maar staat in wezen buiten de normale gemeenschap.

Nog lange tijd blijft men de vrouw, die haar eigen weg wil gaan, beschouwen als iets ongewoons, iets dat in de gemeenschap in wezen geen eigen plaats heeft. Dit moge blijken uit de wijze, waarop tijdgenoten reageerden op zeer getalenteerde vrouwen als b.v. George Sands, vrouwen, die zelf wilden vechten voor een idee, waarvan zij bezeten waren als b.v. een Jeanne d' Arc. Zelfs bij de tijdgenoten, die hun optreden kunnen waarderen, horen wij steeds weer commentaren, die er op neer komen, dat zij zich toch beter wat meer als vrouw zouden kunnen gedragen.

Het gedrag, dat men van een vrouw als normaal aanvaardde, werd tot voor kort bepaald door de usances, de bestaande gewoonten in de maatschappij. Een vrouw moest kunnen koken, bakken, voor de kinderen zorgen, een man aardig vertroetelen. Zij had de superieure positie van de man te aanvaarden en zich onderdanig te gedragen. Voor de rest werden aan haar weinig of geen eisen gesteld. Wilde zij werken, dan kon zij slechts kiezen tussen veelal weinig gewaardeerde beroepen als, in de lopende eeuw, b.v. verpleegsters, verzorgster op een kantoor en later ook als typiste en dactylo, schoonmaakster, als werkster in modeateliers, als wasvrouw e.d. Kortom: de vrouw werd geschikt geacht voor lagere en voornamelijk huishoudelijke taken.

Wanneer wij dit bezien, zullen wij moeten konstateren, dat zich op het ogenblik een grote revolutie in het leven en denken van de vrouw aan het voltrekken is, die haar bestaan op een geheel andere basis doet berusten.

Het is deze revolutie, die de taak en de plaats van de vrouw in de maatschappij van de toekomst grotendeels zal gaan bepalen. Daarbij zullen wij echter rekening moeten houden met enkele feiten omtrent de vrouw. Ik stel allereerst:

Ook in deze dagen is de vrouw veel meer voor bepaalde cycli gevoelig dan de man. Elke 28 dagen komen er wel enkele of een enkele dag, die voor de vrouw wat onaangenaam is en haar efficiency aanmerkelijk doet dalen. Ook in deze dagen is het voortbrengen van kinderen een belangrijke taak van de vrouw - iets wat wij ook voor de toekomst mogen verwachten. Ook de vrouw van morgen zal zonder enige twijfel een deel van haar taak en plaats binnen het gezin vinden. Maar wat blijkt nu?

De conceptie van kinderen is in deze dagen veel minder dan vroeger een kwestie van toeval. Een mogelijkheid tot het reguleren van eventueel nageslacht is aanwezig. Alle wetenschappelijke en technische ontwikkelingen van deze dagen wijzen er op, dat men binnen korte tijd de vrouw in staat kan stellen, zelfs de voor haar niet gewenste of hinderlijke verschijnselen der maandcyclus te ontlopen. Voor haar plaats in de maatschappij zal dit van groot belang zijn, daar zij hierdoor een betrouwbaarder en regelmatiger prestatie zal kunnen leveren in elke werkkring, dan zonder dit, terwijl ook de zwangerschap geen belangrijke werkzaamheden meer zal behoeven te onderbreken.

Daarnaast valt op, dat in uw dagen de vrouw in veel ruimere mate dan vroeger het geval was, deel heeft aan onderwijs en toegang kan vinden tot hoger onderwijs. Vroeger leerde men een meisje voornamelijk rekenen en schrijven - wanneer zij al onderricht kreeg - terwijl in betere kringen daarbij soms nog frans, pianospelen en borduren kwamen.

Maar het belangrijkste deel van haar opvoeding was altijd weer koken, schrobben, bedden opmaken enz. Daarnaast kraag zij, minder openlijk, les in 't koesteren, zodat zij een man zou vinden.

In deze tijd kan de vrouw in praktische alle beroepen 'n plaats vinden. Het klinkt u misschien wat te algemeen, maar er zijn op het ogenblik vrouwelijke dominees, - vrouwelijke pastoors zijn er voorlopig nog niet, maar misschien komt dat ook nog eens - rechters, advocaten, doktoren, ingenieurs. Daarnaast werken vrouwen als mecaniciens, ontwerpsters van mode en gebruiksvoorwerpen, vormaanpassing van apparaten, bakker, smeden, chauffeuse enz.

Vooral het aandeel van de vrouw in de z.g. wetenschappelijke projecten wordt, vooral wanneer dezen wat technisch zijn, vaak nog onderschat. Om U een voorbeeld te geven: Bij de lancering van raketten en ruimtevaartuigen in de laatste tijd vanuit de Usa was rond 30% van de ontwerpen uitgewerkt en deels uitgevoerd door vrouwen. In de USSR is, vreemd genoeg indien wij uitgaan van de plaats, die de vrouw daar officieel als gelijke van de man inneemt, voor de laatste jaren dit percentage maar 9.

De vrouw heeft dus eigenlijk toegang gekregen tot bijna alle beroepen, waarvoor zij lichamelijk geschikt kan zijn. Dit betekent, dat zij een geheel nieuw contact met de buitenwereld heeft verkregen op een wijze, die tot voor kort niet denkbaar was.

De zo verkregen zelfstandigheid maakt de afhankelijkheid van de man aanmerkelijk kleiner. Het gevolg is, dat de vrouw van heden aan de man hogere eisen zal stellen dan in het verleden en ook minder geneigd zal zijn van de man alles te tolereren. Aan de andere kant krijgt de vrouw een veel grotere levens en bewegingsvrijheid in de maatschappij, waarvan zij ongetwijfeld in alle gevallen gebruik zal trachten te maken.

Zij staat dus langzaam maar zeker op het punt de gelijke van de man te worden. U, mijne dames, moogt deze verklaring niet als een hatelijkheid beschouwen. U bent n.l. nog niet feitelijk de gelijke van de man, maar vormt eerder een onderdrukte meerderheid, die bij monde van enkelingen bijzonder luidruchtig pleegt te ageren voor eigen rechten, maar niet beseft, dat juist door dit luidruchtig en vaak overdreven ageren voor "rechten" de nadruk sterk wordt gelegd op de aan de sexe eigen feilen. Eerst wanneer de vrouw zelf het als normaal gaat gevoelen, dat zij de gelijke is, zonder voorrechten, maar ook zonder verplichtingen tot terughoudendheid e.d., zal zij werkelijk in de gemeenschap als gelijkwaardig en normaal deel kunnen functioneren, zonder dat aan haar sexe bepaalde vooroordelen en bezwaren verbonden worden.

Met deze korte schets van hetgeen zich op het ogenblik afspeelt komen wij tot de vraag, of de vrouw misschien als sexe een bijzonder bekwaamheid of bijzondere talenten kan bezitten, die haar plaats in de maatschappij van de toekomst in sterke mate mede kunnen bepalen.

Ik stel: De gevoeligheid van de vrouw en haar gevoeligheid voor stemmingen maakt de vrouw in vele opzichten tot meerdere van de man, o.a. in een medische praktijk, bij sociale functies en het beoefenen van sociale wetenschappen. Daarnaast is haar gevoel voor zekere ordelijkheid - wat men niet altijd aan het huishouden zou zeggen, maar toch bij bijna alle vrouwen aanwezig is als een soort instinct - iets wat haar bijzonder geschikt maakt voor het verwerken en ordenen van gegeven, waarbij men systematische werk dient te gaan. Dat kantoor personeel vaak vrouwelijk is, vooral wanneer het gaat om het afleggen van akten enz., is dan ook niet verwonderlijk. Zelfs indien zij gelijkelijk voor de arbeid wordt beloond als een man in gelijke functie, brengt zij als voordeel een

bijzondera begaafdheid voor dit werk met zich.

Maar gelijksoortige gevoeligheid t.a.v. wat men het mystieke of bovennatuurlijke kan noemen, zal haar ook zeer zeker een steeds belangrijker rol in het godsdienstige leven doen spelen. Op het ogenblik wordt de vrouw vaak door de godsdienst geregeerd, terwijl deze godsdienst haar gelijktijdig weinig of geen inspraak geeft en haar als juiste taak het huiselijk werk aanwijst. De vrouw hoort in haar huis. Zij dient natuurlijk daarnaast regelmatig in de kerk te komen of altans trouw te zijn in de leer, dan komt de rest er niet zo op aan. De vrouw neemt dit in wezen al lang niet meer. Wij kunnen aannemen, dat zij zelfs op zeer korte termijn steeds pogingen zal doen in deze zaken enige zeggingschap te verwerven.

Dat zal voor sommige kardinalen een grote schok betekenen. Maar indien wij beseffen, dat op dit ogenblik bepaalde kerkelijke vrouwen-groepen in de Usa en Amerikaanse staten in actie voorbereiden o.m. in verband met de pil - het gaat dus om organisaties van religieuze aard wel te verstaan - zo kunnen wij wel aannemen, dat de vrouw het feit, dat zij zelf denkt en een eigen wil heeft, tot in het Vaticaan kenbaar zal maken. Ik meen, dat juist, waar het zaken van godsdienst e.d. betreft, de vrouw in de nabije toekomst een steeds belangrijker woordje mee zal gaan spreken.

De vrouw reageert daarbij, zeker in dit opzicht, niet zo verstandelijk als de man. De man beredeneert, wat hij aanvaardt, zelfs indien hij de grondstellingen aanvaardt, zonder een zinnige reden voor deze aanvaardig te hebben. De vrouw aanvaardt, omdat zij iets als juist gevoelt, ondergaat en is niet bereid daarover nog verder na te kaarten.

Wat dit betreft, heren, dreigen er voor U ook enkele sinistere ontwikkelingen op meer ambtelijk vlak: Er zijn vrouwen met een grote koppigheid, die op het ogenblik misschien nog ondergeschikte taken en functies vervullen, die reeds nu de neiging vertonen om maar meteen en voor eigen rekening en verantwoording beslissingen te treffen. Een dergelijke beslissing, heren, valt u op een dergelijk vlak veel moeilijker en kan eerst genomen worden na vele uren van discussie en overwegingen. De vrouw reageert meer direct op het probleem, dan u doet. Wanneer er een probleem is, beredeneert de vrouw, moet je er meteen iets aan doen. De man meent, dat je allereerst alle mogelijkheden moet overwegen. Of men in beide gevallen ooit tot een resultaat komt, waarmede een ieder het eens is, laat ik nu maar buiten discussie.

In Nederland heeft men 'n voorbeeld hiervan reeds meegemaakt bij het tot stand komen van de z.g. omroepwet. Ik wil U er op wijzen, dat de heren reeds 10 jaren lang bezig waren over de noodzaak daarvan te praten, maar kwamen tot geen beslissing. Nu komt er een vrouw aan het hoofd van het betrokken departement en haast onmiddellijk wordt een beslissing genomen. Waarmede natuurlijk, vooral later, lang niet iedereen het eens is. Daar de dame in kwestie echter door wist te zetten, bereikte zij in ieder geval een ordening, die verdere ontwikkelingen mogelijk maakt, terwijl de discussie van de heren aan het ontaarden was in een wat vreemdsoortig antieke wanorde vol tradities, maar zonder regel.

Wat, mijne heren beambten, geen kritiek wil zijn op uw wijze van werken. Ik weet, dat u het in vele opzichten misschien beter en volmaakter doet dan een vrouw, maar uw neiging om vooral over alles lang na te praten en uzelf voor de volle 100 procent te dekken, is een nadeel, dat toch al - laat ons zeggen enigzins - remmend is voor alle ontwikkeling.

Bovendien zal de vrouw, wanneer zij iets van node acht, tot snelle beslissingen komen en daarbij vaak weinig of geen rekening houden met andere belangen of zaken. Denk als sterk voorbeeld hierbij aan de huisvrouw, die opeens ontdekt, dat zij een nieuwe hoed nodig heeft en daarvoor rustig het geld gebruikt, dat man lief apart had gelegd voor de electriciteitsrekening en misschien een nieuwe golfstick. Wat voor pa uitermate pijnlijk is. Wanneer zijn vrouw hem te voren dit gezegd had, zo reageert hij dan later, zou hij er misschien wel eens over hebben willen denken. Misschien dat hij dan een oplossing had geweten. De vrouw echter redeneerde: ik heb geen behoefte aan denken en wat mogelijk is, ik heb een hoed nodig, de kans is er, dus koop ik.

U denkt misschien, dat dit een overdreven beeld is, dat alleen in de huishoudelijke sfeer misschien wel eens voor zou kunnen komen. Maar vergis u niet. Dit is een vrouwelijke reactie, die evengoed kan worden verwacht in een sfeer van erkende sociale noodzaken. Even plotseling kan een vrouw reageren, wanneer het gaat om een fusie met of verandering in een bedrijf. Ook hiervan zijn voorbeelden in de praktijk te vinden, ofschoon minder opvallend dan het door mij gegeven voorbeeld in de huishoudelijke sfeer.

Denk niet, dat de vrouw in het zakenleven wel nooit bedissend in zal grijpen. Op het ogenblik zijn de vrouwen in de kapitalistische landen langzaam maar zeker bezig een kapitaalsmeerderheid te krijgen. Indien wij nagaan, hoeveel van 't niet door banken verstrekte industriekapitaal in de Usa in handen van vrouwen is, komen wij tot de verbluffende vaststelling, dat dit bijna 55 % is. In Nederland is bijna 30 procent van de stemhebbende aandelen in de industrie- bankdeelname buiten beschouwing gelaten - in de handen van vrouwen, die direct of indirect daarmee invloed zouden kunnen uitoefenen. Ook al zijn slechts weinig van de bezittende vrouwen hiervoor op het ogenblik geïnteresseerd of mede bekend, zo kunnen de vrouwen hierdoor zelfs in uw land een zeer sterke pressie uitoefenen op de ontwikkelingen in het bedrijfsleven. Naarmate de vrouw zich meer van haar sociale vrijheid en macht bewust wordt, zal zij echter meer geneigd zijn haar mogelijkheden op dit terrein uit te buiten.

Ik wil nu enkele conclusies voorop gaan stellen. In de komende jaren zal de vrouw geneigd zijn in te halen, wat zij haar inziens in de voorgaande tijden aan rechten ontbeerd heeft. Vooral de jongere vrouwen zullen zich daarmee vaak intens bezig houden en niet slechts een grotere vrijheid voor zich eisen, maar de vlegeljaren van de man gaan imiteren. Er zullen steeds meer vrouwen komen, die aan autoraces deel willen nemen, omdat zij snelheid leuk vinden en hopen de andere sexe op zijn plaats te kunnen zetten. Vrouwen zullen trachten ook aan de tot nu toe exclusief voor mannen geschikt geachte sporten deel te nemen. Vele mannelijke kampioenen zullen alle krachten in moeten spannen, om niet door vrouwelijke collega's geslagen te worden. Vrouwelijke piloten zullen meer en meer optreden, daar de vrouw voor dit beroep geschikt is en zeker in vele gevallen zich tot het vliegen aangetrokken zal gevoelen.

Steeds meer zullen wij zien, dat vrouwen ook de vormgeving van de gemeenschap beïnvloeden. Er zullen vele vrouwelijke architecten komen, die in hun ontwerpen vaak extreem zijn, maar door een geheel andere benadering van de problemen ook geheel onverwachte en nieuwe oplossingen bieden voor bestaande problemen. Voorbeeld: de moderne flatbouw is zeker niet ontwikkeld dank zij vrouwelijke architecten, daar vrouwen voor dergelijke woongelegenheden niet al te veel gevoelen. Het ontwerp van sociale woningen, zoals dit in Israël

gebeurde -- en veel opzien baarde -- hebben vrouwen wel een belangrijke rol gespeeld. De opvallende beslotenheid per woning en de bruikbare indeling van de complexen zijn mede, dank zij de inspiraties van twee vrouwelijke medewerkers ontstaan.

Op het ogenblik leeft u nog in een mannenmaatschappij. Maar revolutionaire ideeën moet u voornamelijk van de vrouw verwachten. Dit betekent, dat de taak en plaats van de vrouw in de gemeenschap, die tot op heden een voornamelijk dienende was, zal dan ook in betrekkelijk korte tijd geworden zijn tot een stimulerende, waarbij zij optreedt in directe konkurrentie met de man op diens "eigen terrein".

Met konkurrentie bedoel ik hier de vorm van naijver en strijd om de belangrijkste plaats, zoals deze ook tussen mannen onderling op het ogenblik steeds bestaat. De toenemende gezapigheid van de heren der schepping -- excuses, mijne heren, maar dit is een feit -- brengt een vertraging en vaak zelfs een stilstand op menig terrein teweeg. De vrouw zal deze neiging tot afremmen en perfectie zonder inhoud doorbreken en daarmee noodzakelijkerwijze ook voor enige tijd op menig gebied gaan domineren.

Dit heeft voor u, mijne heren, waarschijnlijk wel een voordeel: de vrouw, die in het zakenleven kan domineren, zal eerder geneigd zijn om een volgzame huisvrouw te zijn voor haar echtgenoot, al was het alleen maar om de voor haar belangrijke emotionele afwisseling, die zo ontstaat.

Ondanks dit alles blijft de vrouw natuurlijk de verzorgster van het nageslacht. Maar de opvoedkundigen en verzorgers in de oudheid bezagen het kind tenh wel, wat anders dan men in deze tijd

reeds begint te doen. U bakent -- b.v. -- het kind niet meer zo zeer in, -- dat het haast een wonder lijkt, dat zoveel kinderen de verstikkingsdood, die het bedreigde, nog hebben overleefd. U gaat allang niet meer uit van het standpunt, dat het kind bij elke kreet aandacht moet hebben en dat rond het wiegje zich voortdurend onduidelijke en grote gezichten -- vanuit het standpunt van het kind -- hebben te bevinden, die met "dada", "koekoek" en dergelijke klanken de aankomende wereldburger een volkomen verkeerd beeld van 't menselijk spraakgebruik plegen te geven.

Men heeft reeds enige tijd begrepen, dat een opvoeding, die past bij de eisen van deze moderne tijd -- uw tijd -- het van groot belang is, dat het kind zo vroeg mogelijk aan het gemeenschapsleven deel gaat nemen. De kleuterklas van vandaag krijgt ondanks alles steeds meer nadruk en het is wel zeker, dat het kleuteronderwijs zich in de komende decaden sterk zal uitbreiden. De logisch hierop volgende ontwikkeling is een nadruk op de crèche, de bewaarplaats voor zeer jonge kinderen. Het is dus ook voor jonge moeders mogelijk een beperkte dagtaak buiten het gezin uit te oefenen.

Dit zal enerzijds voeren tot veranderingen in de nu bestaande gezinsverhoudingen -- een meer delen van de huishoudelijke taak door alle huisgenoten, -- terwijl ook een andere waardering zal ontstaan voor het gezin en de delen daarvan.

Het kind waardeert in deze tijd de moeder nog hoofdzakelijk als een toevlucht tegen gevaar, die echter gelijktijdig gehaat wordt als een soort representant van het politionele wezen. En het kind reageert verdekter, maar feller op de machtsuitoefening van de ouders dan de amsterdammer op het meer openlijk machtsvertoon van de plaatselijke hermandad. Wat heel wat wil zeggen. Wanneer een dergelijk ordenend gezag wordt uitgeoefend in 'n gemeenschap als de crèche en de kleuterklas, wordt het gemakkelijker savaard, terwijl tevens de waardering voor de moeder los komt te staan van de

bezitsnijdver enerzijds en de gezagsbestrijding anderzijds. Voor de kinderen betekent dit een gunstiger ontwikkelingsmogelijkheid, waarin genegenheid een andere en zelfs grotere betekenis krijgt, terwijl de vrouw zelf hierdoor ook tijdens de eerste levensjaren van haar kinderen een grotere vrijheid zal kennen.

Het huis wordt in deze dagen in steeds mindere mate de plaats, waar de vrouw een volle dagtaak behoort te vinden. Steeds meer wordt rationeel gewerkt. Men schrobt en kookt de was niet meer in eigen huis, maar brengt ze naar de wasserette of verknoeit ze in een eigen wasmachine, die een minimum aan aandacht en tijd vergen mag. Men verduurzaamt niet meer vele levensmiddelen thuis, maar koopt conserven, terwijl ook vele gerechten geheel of gedeeltelijk bereid verkrijgbaar zijn en de taak van het koken terug brengen van een uren vrgende tot een handig in een klein uurtje een betrekkelijk uitgebreid maal bereiden. Medsnische hulpmiddelen maken het eenvoudig het huis schoon te houden en het eeuwige mtjeskloppen van uw voorouders is, evenals het stoepjes schrobben, geen dagelijkse taak meer, maar iets, wat bij uitzondering misschien eens gedaan wordt, ofschoon het eigenlijk iets uit grootmoeders tijd is.

De woning zal meeren meer doelmatig moeten worden ingericht. Het optreden van steeds meer vrouwelijke architecten e.d. zal daartoe m.i. veel bijdragen. Dit betekent, dat het onderhoud enz. van de woning slechts weinig eisen zal, mede door de vele hulpmiddelen, die voor alle huishoudelijke taken ter beschikking staan. De veel tijd vergende taken zullen over het algemeen slechts bij uitzondering door de huisgenoten zelf moeten worden volbracht. Het huis blijft het sociale centrum van 't gezin, maar vormt niet meer een dag vullende taak. Een verschuiven van de taak en aktie naar gebieden buiten het gezin zal voor de vrouw een verruiming van haar blangstelling op velerlei terrein betekenen.

Daarbij zal zij zich in de eerste plaats waarschijnlijk met de samenleving rond haar gaan bemoeien. Dat is in zeker opzicht jammer, omdat de vrouw in vele gevallen scherp en onredelijk kan reageren en de konsekwenties van haar benadering eerst later beseft. Sociale belangstelling betekent toenemende interesse in de politiek en juist deze politiek is reeds een zo onredelijk bedrijf, dat het ingrijpen van de vrouw hierin en haar innemen van plaatsen met grotere mogelijkheid en verantwoordelijkheid al snel tot de extreme reacties zou kunnen voeren.

De vrouw krijgt in ieder geval steeds meer blangstelling voor de wereld rond haar. Zij is emotioneel veel scherper en duidelijker in haar reacties en zal daarmee ook in dit opzicht bijdragen tot het scheppen van duidelijke verhoudingen. Genoemde ontwikkeling zal reeds in de tijd van heden tot rond 1990 zich voltrekken.

Wat komt daarna? Door de toenemende zelfstandigheid van de vrouw krijgt ook het huwelijk een andere betekenis. Het is niet meer een noodzakelijke band of een bescherming aan de vrouw, zoals men in deze dagen het huwelijk nog pleegt te zien. Het wordt eerder een wederkerige, maar vrije verplichting, die op genegenheid berust en zonder meer op korte termijn verbroken kan worden. Welke mogelijkheid veel tot de stabiliteit van de huwelijken bij zd dragen, daar men immers geen blijvende binding voelt, maar juist hierdoor de waardevolle aspecten van het huwelijk, die men vreest te verliezen bij scheiding, zal zien als een reden om de partner met meer geduld en begrip te benaderen.

Daarbij komt, dat de vrouw, zelfs indien zij wenst kinderen te

hebben, voor de conceptie en opvoeding van die kinderen niet meer op de man, laat staan op één enkele man, is aangewezen. U weet, dat zelfs in uw dagen de mogelijkheid tot kunstmatige inseminatie bestaat, zij het dat dit tot op heden beperkt blijft tot echtparen, die kinderen wensen, terwijl de man niet in staat is kinderen voort te brengen. Naar ik meen, zal kunstmatige inseminatie in de toekomst meer voorkomen, naarmate men sexualiteit gaat scheiden van de gevoelde noodzaak een zo begaafd mogelijk en gezond mogelijk kind op de wereld te brengen. Al zal dit gebruik zeker niet overheersend worden, toch mogen wij stellen, dat mede door deze mogelijkheid een periode aangaat breken, waarin de vrouw geheel zelfstandig is en in elk beroep haar eigen plaats zal kunnen vinden, terwijl zij haar eigen leven geheel zal kunnen bepalen en indelen, zonder daarbij bepaalde verhoudingen of verplichtingen tegen haar wil te moeten aanvaarden.

Wij zullen ontdekken, dat daardoor de taken, waarvoor een vrouw in het bijzonder geschikt is, als b.v. het bedienen van computers - iets wat in de toekomst steeds belangrijker zal worden - bijna geheel door vrouwen zal geschieden. Observaties van meer praktische aard als laboratoriumwerk, zal eveneens hoofdzakelijk een taak van vrouwen worden. De meer abstracte wetenschappelijke onderzoekingen en b.v. sterrekundige waarnemingen, zullen wat meer het terrein van de man worden en ten hoogste soms gelijkelijk tussen mannen en vrouwen verdeeld kunnen zijn. De leiding bij dergelijke onderzoekingen zal bijna altijd de man hebben.

Bij de leiding van het vervoerswezen op elk terrein zal in de komende paar honderd jaren de man nog wel de leiding behouden en de belangrijkste beslissingen treffen. In het zakenleven zal de verhouding van personen van de beide sexen ongeveer 50-50 zijn, behalve bij de verdeling van producten over de afnemers, waarin de vrouw m.i. een grote meerderheid zal hebben.

Wij mogen op grond hiervan tevens stellen, dat alle grote instellingen, die een verdeling van productie en de regeling daarvan ten doel hebben, of dit nu particuliere - weinig - of staatsinstellingen zijn - vele - door vrouwen geleid zullen worden.

Ik hoop nu maar, dat geen der aanwezige heren vreesd op korte termijn hierdoor werkeloos te worden, want ik spreek hier over een ontwikkeling, die een honderd jaren verder in de tijd ligt.

In de kunst heeft de vrouw eveneens een wat vreemde positie, zoals u misschien weet. Er is een tijd geweest, dat b.v. cello spelen voor een fatsoenlijke vrouw niet denkbaar was, omdat het instrument bij het bespelen tussende benen geklemd dient te worden. Dergelijke vooroordelen zijn reeds voorbij. Toch worden bepaalde vormen van kunstuiting en bepaalde instrumenten nog steeds als "onvrouwelijk" beschouwd. Toch kan een vrouw evengoed sousafon of tuba spelen als een man. Zoals zij evengoed een kunstwerk kan lassen of uit steen houwen als een man. De vrouw krijgt dus veel grotere mogelijkheden en vrijheden op kunstzinnig gebied door het wegvallen van dergelijke vooroordelen.

Daar de begaving van de vrouw echter buitende persoonlijke sfeer eerder reproductief en op sier gericht is, terwijl algemeen kunstzinnigheid in creatieve zin veel beperkter voorkomt, meen ik, dat vrouwen in de reproductieve kunst een zekere meerderheid zullen krijgen, maar in het creatieve nog zeer lang de mindere van de man zullen blijven.

In de schilderkunst zal een ieder, man en vrouw, voorlopig wel mee blijven klodderen, maar ik meen, dat de beste schilderijen en verwante kunstuitingen wel door de man gemaakt zullen worden.

wrouw Bij. boetseren, pottelbakkerswerk zal de vrouw de meerdere zijn. Regie bij b.v. toneel e.d. zal eveneens in toenemende mate ook de vrouw aantrekken. In de muziek zal de vrouw als uitvoerend kunstenaar gelijkwaardig naast de man staan, composities zullen echter voor- namelijk door mannen worden geschapen.

De mensheid is de laatste jaren bezig buiten de begrenzing van eigen planeet te kijken. De vrouw is door haar gestel en instelling - mits zij over bepaalde hulpmiddelen beschikken kan - voor de ruimtevaart beter geschikt dan de man. Zij heeft meer weerstand tegen druk en pijn, grotere ongevoeligheid voor temperatuursveranderingen en, mits goed geschoold, een veel snellere automatische reactie dan de man. Een perfecte reactie volgens de methode van Pavlow kan bij een vrouwelijk wezen van een soort bereikt worden in ongeveer 2/3 van de tijd, die nodig is om dit zelfde bij een mannelijk wezen van de zelfde soort te bereiken.

Een toemen van de plaats van de vrouw bij de ruimtevaart doet veronderstellen, dat ook de huidige ontwikkelingen zich zonder meer voort zullen zetten, zodat de vrouw ook bij de raketballistiek de voornaamste plaatsen zal gaan innemen.

Laat ons nu maar hopen, dat vrouwen hierdoor niet in staat worden gesteld om ook tot de hogere plaatsen in het leger door te dringen: waar de man nog overwoegt, wat de spelregels zijn, zal een vrouw onder dezelfde omstandigheden reeds op de rode knop gedrukt hebben en dit is, zoals u begrijpt, in de huidige wereld reeds zeer gevaarlijk.

Ik vermoed echter, dat de vrouwen, die onderling veel nijd kennen, maar altijd weer gezamenlijk front maken tegen de " stomiteit " van de mannen - eigen man inbegrepen - reeds voor de gestelde mogelijkheden optreden, reeds zoveel bezwaar gemaakt zullen hebben tegen de niet rationele en gevaarlijke opbouw van legers enz. , dat dit gevaar van vrouwelijke legeraanvoerders m.i. niet veel kans heeft ooit reël te worden.

De vrouw zal wel geen vrede op aarde brengen - sinds de eerste appel is de vrouw mede oorzaak van menige twist - maar aan de andere kant heeft zij een vorm van logica, waardoor het haar mogelijk zal zijn haar invloed te doen gelden, waar het er om gaat de niet noodzakelijke grenzen tssen staten en statenblokken te niet te doen. Het gevoel voor traditie, dat bij de vrouw sterker is dan bij de man, zal daarbij betekenen, dat het eigene van de groepen der bevolking in alle landen der aarde behouden kan blijven. Ik speel hierbij in de eerste plaats aan op de meer geestelijke tradities, niet op het uiterlijke vertoon, dat juist de traditionele zin van de man schijnt te boeien. De man immers zal de uiterlijke vorm omentwille van de traditie handhaven, nadat zij reeds lang obsoleet is geworden en haar werkelijke betekenis eenvoudig te loor laten gaan.

Ik ben mij er van bewust, dat voorgaande en volgende konklusies de meesten van u niet erg zullen bevallen. Maar de feiten zijn nu eenmaal onverkenbaar. Zo acteert de vrouw, vooral in het dagelijkse leven, veel meer en veel beter dan de man. Wanneer een man / hij komedie speelt, weet dit zelf wel. De vrouw, die komedie speelt, gaat daarin zozeer op, dat zij eerst beseft, dat zij komedie speelde, wanneer anderen haar daarop attent hebben gemaakt en zij haar ongelijk heeft moeten toegeven - innerlijk dan - want openlijk pleegt zij dit te vermijden, zolang het maar mogelijk is.

Dit wil zeggen, dat een vrouw bepaalde godsdienstige waarden veel eerder dan de man van een vlak van fantasie of veronderstelling

in 't vlak van een beleefde werkelijkheid zal overbrengen. De vrouw zal bepaalde visioenen, symbolen en ook krachten veel gemakkelijker in de werkelijkheid overbrengen als een deel daarvan, dan de man. Door de rol, die zij speelt, overtuigt zij zichzelf en kan zij vaak het redelijk onaanvaardbare feitelijk voor zich en anderen aantonen als bestaand.

Nu staat wel vast, dat wij in de komende tijd te maken zullen krijgen met een toenemende ontwikkeling van gèstelijke vermogens bij de mens. Ik meen, dat de vrouwen daarvan eerder gebruik zullen maken dan de man, maar door hun eigen verkringen van de mogelijkheden en verschijnselen ook aansprakelijk zullen zijn voor het ontstaan van vele vreemde sekten, die rond deze mogelijkheden en vermogens worden opgetrokken. Wij zullen in de komende tijd nog heel wat kleine vrouwelijke pausjes te zien krijgen - en dat zijn dan meestal ofwel zeer spichtige dan wel zeer zwaarwichtige persoonlijkheden.

Wij moeten er mee rekenen, dat in de toekomst meer dan nu een noodzaak tot het gebruiken van paranormale vermogens zal ontstaan. De grotere sensitiviteit der vrouw - ook al door de voorgeschiedenis van het vrouwelijke geslacht in deze sexe reeds aangekweekt, omdat zij nu eenmaal meer op gevoelens moest afgaan dan de man en daarbij ook aan moest voelen, wat de man haar niet vertelde - wat meestal heel wat was - zal zij nu nog niet bestaande beroepen creëren en uit gaan oefenen, die nu nog niet bestaan. Bij deze beroepen zal grote gevoeligheid, o.m. voor sfeer, een grote rol spelen.

In de plaats van de opiniepeilers, sociaalpsychologen e.d., van deze tijd zie ik b.v. vrouwen komen, die in staat zijn ook zonder ondervragingen de stemming en nogingen van een stad, straat e.d. aan te voelen, zodat zij zonder meer in staat zijn een konklusie te bereiken omtrent de daar heersende instelling, de bestaande verkoopsmogelijkheden, de argumenten, die daar in het bijzonder aan zullen slaan e.d. Een dergelijke controle zal bij een zich verder ontwikkelen van superstaten - wat zeker voorlopig in de lijn der verwachtingen ligt - wel eens in de eerste plaats van politionele aard kunnen zijn. Ook al wordt de persoonlijke vrijheid in de toekomst voor allen groter, zo moeten wij toch rekenen met een overgangperiode van een kleine eeuw, waarin gezagshandhaving en vooral erkenning van politieke stromingen van het grootste belang is voor de gezagsdragers van beide sexen. Het is duidelijk, dat dergelijke begaafde vrouwen in de eerste plaats zullen worden aangetrokken door de staat, die hen zal gebruiken voor een soort onopvallende politionele controle. Naar ik meen, wordt hierdoor de scholing en ontwikkeling van dergelijke gaven zozeer bepaald, dat de personen, die geschikt zijn, langere tijd in hetzij gezagshandhavende of, wanneer dit niet meer zo aantrekkelijk is, in raadgevende functies zullen optreden.

U vraagt zich, hoe het zal gaan met de mode? Men zegt, dat de vrouw zeer modebewust is. Ofsehoon ik aan de hand van hetgeen ik van uw wereld de laatste tijd wel verneem, dit soms meen te mogen betwijfelen. Ik meen zelfs, dat de man langzaam aan haast meer modebewust begint te worden dan de vrouw. Vooral wanneer het de vrouw betreft.

De mode zal zich natuurlijk steeds blijven wijzigen in een steeds sneller tempo, zolang de industrie daarbij belang heeft. De vrouw zal echter minder belangstelling hebben voor hetgeen haar als modieus wordt aanbevolen dan voor het "anders dan anderen zijn".

Wij mogen dus wel rekenen met steeds sterker wordende en meer extreme fluctuaties. Het gevolg is, dat men over rond 20 jaren misschien meer dan 10 verschillende modes door elkander zal zien dragen. Elk van die modes zal op zijn eigen wezen extreem zijn en bloot zal ook dan vaak een grote rol spelen.

Opvallend is bij dit alles, dat men steeds minder nadruk legt, ook onder de vrouwen, op de "exclusiviteit" van de "creatie". Zij zal in de eerste plaats dragen, wat zij zelf aangenaam vindt. Het is waarschijnlijk, dat reeds binnen niet al te lange tijd overal centrales ontstaan, waar de vrouw haar eigen wensen in een model kan uitdrukken, allereerst waarschijnlijk door zelf met hulp van en onder leiding van deskundigen te werken, op de duur door haar denkbeelden weer te geven en deze, middels vele machines, in zeer korte tijd tot werkelijkheid te laten maken.

Binnen 30 jaren zal men op aarde hoofdzakelijk kleding van korte levensduur, z.g. wegwerpkleding gebruiken. De vereenvoudigde vervaardiging plus de in verhouding lage kosten zullen het veelvuldig wisselen van kleding - en desnoods mode - in de hand werken. Hierbij zal de vrouw zeker ook alle kledingstukken, die oorspronkelijk als "mannelijk" werden beschouwd, voor zich in aanspraak nemen.

De mannen zullen het iets moeilijker hebben. Zij zitten in hun kledingsgebruiken nu eenmaal opgescheept met een zekere konventionaliteit en een voorliefde voor kleding, die langere tijd gedragen kan worden. De vrouwen weten wel, dat juist de oudste en meest onaanzienlijke kledingstukken van de man vaak zijn meest geliefde bescherming tegen het klimaat vormen. Het breken met de sleur is voor mannen op het ogenblik nog een kwestie van kleur en kleine details.

De invloed der vrouw zal m.i. ook de man er toe bewegen zijn kleding niet meer te zoeken in het "nette", maar eerder in hetgeen hij comfortabel of leuk vindt. Men zal dan ook de ene man in dhoti, de ander in een kilt zien lopen, terwijl een derde misschien iets mini-achtigs in mannenstijl prefereert. Dat laatste zal een ontstellend gezicht zijn voor degene, die zich dit visueel voorstelt, maar ik meen, dat men zelfs hieraan zal kunnen gewennen.

Belangrijker dan dit alles is de neiging bepaalde oorspronkelijk voor een der sexen gedachte kledingstukken voor beide sexen te gebruiken. Er ontstaat een soort verwisselbaarheid. Bedenkt u maar, dat een vrouw, die de broek aan heeft, vroeger een dame betekende, die uitdrukkelijk de baas in huis was, terwijl tegenwoordig een dergelijke uitdrukking eerder schijnt te duiden op het feit, dat de dame in kwestie haar rokje wat te kil begint te vinden.

De man zal redneren: waarom zou 'n vrouw wel het recht hebben zich naar beliaven te tonen in in wezen mannelijke kledingstukken, terwijl ook ik wel eens een doorschijnend nylongeval met jabot eigenlijk best aardig zou vinden? M.a.w.: er zal mode zijn, maar een opvallend verschil tussen dames- en herenmode zal m.i. met de loop der tijd geheel verdwijnen.

U vindt dit vreemd? Kijkt u eens naar de ontwikkelingen, die reeds nu kenbaar worden: De jongeren blijken in kleding en uiterlijk eerder een soort a-sexualiteit na te streven dan een nadruk op eigen sexe, altans in grotere delen van de jeugd is een dergelijke tendens kenbaar. Nog steeds blijft de vrouw vooropgaan in het modespel, maar steeds meer mannen blijken geneigd voor zich voordeel te trekken uit de mogelijkheden, die allereerst voor

werden geschapen.

Daar de vrouw een grotere belangstelling en handigheid heeft, wanneer het op kleding aankomt, zal zij het zijn, die de leiding neemt bij de mode van de toekomst en ook de aanleiding zal vormen tot het vervaardigen van de nodige apparaturen, waardoor de wegwerpkleding goedkoop en snel vervaardigd zal worden. Onderschat haar technisch vernuft in dit opzicht niet: een vrouw, die met een machine moet werken en daarin plezier heeft, leert al snel, hoe deze functioneert en kan haar repareren, maar op de duur zeker ook verbeteren. Reeds nu blijkt, dat vrouwen b.v. evengoede automecaniciëns zijn als mannen, wanneer zij werkelijk belangstelling hebben voor de auto. Ik voorzie dan ook, dat de vrouw zowel zakelijk als in technisch opzicht het moderijk van de toekomst geheel zal beheersen.

De verkeersregeling der toekomst zal veelal middels waarnemingen op afstand en computers plaats vinden. Het is bijna zeker, dat de vrouw ook in dit opzicht 'n belangrijke taak zal vinden. Haar neiging tot snel reageren op een situatie zonder eerst alles tegen elkander af te wegen, zal juist bij het optreden van onvoorziene situaties veel voordeel bieden en een snellere afwikkeling mogelijk maken.

In badplaatsen zullen wij b.v. de strandwachters plaats zien maken voor meer representatieve "reddende gastvrouwen". In het begin kan dit voeren tot jonge lieden, die binnen zicht van 'n dergelijke schone schijnbaar dreigen te verdrinken, zoals dames dit nu wel eens doen, wanneer de strandwacht bijzonder knap is. Maar ook hier: alles went.

Maar om terug te komen op het verkeer: de grote verkeerscentrales zullen, zoals vele schakelborden, die vooral snel reageren en in mindere mate overweging en zorgvuldigheid vergen, voornamelijk door vrouwen bediend worden. Maar wij zullen weinig of geen vrouwen aantreffen in de regelkamers van grote productie-eenheden, waar voortdurend de stand van vele meters moet worden afgelezen en steeds weer kleine correcties nodig kunnen zijn. Hiervoor is de man n.l. beter geschikt, daar hij meer geneigd is de zaken op hun beloop te laten, maar reeds vroegtijdig een mogelijk ingrijpen te overwegen, zodat hij niet onnodig in het proces zal ingrijpen, maar wel gedegen en verantwoord zal reageren. Daarbij zal verder een rol spelen, dat in dergelijke gevallen de man zijn verantwoordelijkheid wat zwaarder pleegt te nemen dan de vrouw. Een vrouw is in dergelijke gevallen geneigd te stellen, dat alles wel god zal gaan, terwijl de man zich zegelijk afvraagt, of alles wel goed zal gaan. Een klein verschil misschien, maar in dergelijke omstandigheden van zeer groot belang.

In de zeevaart zullen wij zeker ook steeds meer technisch en bevelvoerend personeel aantreffen van de vrouwelijke soort. Daar de zeevaart steeds meer een soort vakantiebedrijf wordt of zich uitsluitend met vrachttransporten bezig houdt, zal, vooral op de passagiersboten, een representatief en inventief personeel van groot belang worden geacht. Zodra het vooroordeel tegen de vrouw op leidende plaatsen afneemt, zullen wij daarom ook vele vrouwelijke schepsofficieren en kapiteins aantreffen. Maar de man zal bijna altijd de baas blijven in de kombuis, de keuken.

Kortom: de vrouw zal werkelijke gelijkwaardigheid bereiken, ook in het oordeel van de gemeenschap. Dit zal na de nodige concurrentie natuurlijk ook voeren tot deelneming in clubs e.d., die nu nog veelal geheel of hoofdzakelijk mannenkwesties zijn. Hierdoor zal op de duur haar mentaliteit geheel gaan veranderen.

De vrouw van de toekomst zal veel beter passen in de mannenwereld dan nu, ook wanneer het gaat om geestelijk werk, filosofie etc. Zij zal niet meer een buitenbeentje in de mannenwereld zijn, wanneer zij zich voor dergelijke dingen interesseert, maar zonder meer als een volwaardige partner worden aavaard, die weliswaar toevallig een andere sexe heeft, maar toch in staat en bereid is mee te leven en te denken in de gemeenschap en daar, naast de mannen, haar eigen inzicht en benadering wil geven, zo aan het geheel een grotere waarde gevende.

De taak en de plaats van de vrouw in de toekomst is wel degelijk een andere dan die van vandaag. Wat de progressieve vrouwen van heden omtrent de toekomst dromen, gaat weliswaar veel verder dan hetgeen de vrouw in werkelijkheid ooit bereiken zal - een vrouwenregering b.v., maar daar staat tegenover, dat een vrouw nooit zo gelukkig zou kunnen zijn in en wereld, waarin die dromen waar zouden worden, als in de wereld, waarin zij in de eerste plaats mens kan zijn en pas daarna, op de 2 de plaats a.h.w., vrouw is.

De toekomst brengt geen blijvende matriarchie of een blijvende mannenregering, een eenzijdige wereld, maar eenvoudig een mensenwereld met 'n mensenregering, die menselijk geluk voor alle mensen mogelijk kan maken. Bereikbaar is dit echter eerst, wanneer de vrouw in de eerste plaats als mens erkend wordt en pas in de 2 de plaats biologisch wordt bepaald, zowel in waardering als benadering, als vrouw. Dit alles betekent 'n grote stap voorwaarts naar vrede op aarde, menselijke bewustwording. De tijd, waarin deze tendenzen overal geheel merkbaar zullen worden is, naar ik meen, reeds zeer dicht bij.

Heeft u commentaar of vragen.

x Maar hoe zit 't dan met de verschillen, die geestelijk bestaan?

- Een groot deel van de verschillen, die u geestelijk noemt, zijn in feite mentaal, psychologisch en worden door de opvoeding bepaald. Zelfs in uw dagen worden jongens nog anders opgevoed dan meisjes. Kijk naar kleine kinderen. Jongentjes en meisjes spelen met elkaar als gelijken, maken weinig of geen verschil tussen de sexen, ook al kennen zij wel degelijk reeds zeer jong de sexualiteit. Pas wanneer de opvoeding zich meester maakt van de kinderen, grote verschillen in kleding, optreden enz., terwijl zelfs het speelgoed, het aanvaardde gedrag enz. anders schijnen te moeten zijn, ontstaat ook bij de kinderen een werkelijk erkend verschil en zien wij naijver en zelfs verwerping tussen de sexen optreden.

Neem nu deze vanaf de vroegste levensjaren verschillende opvoeding, gedragsregels enz. weg en de gelijkheid en de mogelijkheid met elkander als gelijke om te gaan, die de kinderen eens kenden, blijft voortbestaan. Slechts in de puberteit zullen enige verschillen in gedrag op kunnen treden, maar zelfs dezen zijn natuurlijk en niet een mogelijke oorzaak tot het ontstaan van 'n blijvende verwijdering van de geslachten, tot zij a.h.w. uiteengroeien tot twee elkander vreemde rassen, die nolens volens met elkander moeten leven, maar zodanig andere maatstaven en normen hanteren, dat zij elkander nooit werkelijk begrijpen.

De verstandelijke erkenning en benadering van het leven is dan immers dezelfde. De vrouw zal begrijpen, dat zij anders is dan de man en omgekeerd. Natuurlijk. Maar de nadruk valt daarop niet meer, zodat de vrouw niet meer opbotst tegen de man, die zij nooit geheel kan begrijpen - het zijn maar rare wezens met vreemde opvattingen - zo zal begrijpen, terwijl het "mystieke" geheim vrouw eveneens door de gemeenschappelijke begrips- en normwaarden wegvalt.

Ik ontken niet, dat er verschillen in gevoelsleven blijven bestaan. Dezen zijn door de sexe bepaald. Doordat dezen echter niet voeren tot een afzonderlijke code, blijft een zo grote ruimte bestaan, waarin werkelijk begrip geheel mogelijk is en een zodanige samenwerking op allerhande terrein, dat de invloed van de verschillen tenhoogste een aanvulling van de ander betekent en niet meer, zoals nu vaak het geval is, een muur, waardoor begrip onmogelijk blijft.

Indien u het meer geestelijk bedoelt, kan ik alleen opmerken, dat geestelijk geen verschillen bestaan, zij het, dat de man op dit terrein op het ene gebied misschien iets meer kan doen, terwijl de vrouw in andere opzichten meer kan presteren. Geen van beiden zal echter in de stof een geestelijk afgerond ervaren en begrip kunnen vinden, zodat een samenwerking tussen de sexen ook in dit opzicht zal voeren tot een gezonder en evenwichtiger ontploding van de geest en geestelijke vermogens.

Kortom: een bouwstuk, waarin zowel de mentaliteit van de man als van de vrouw aanwezig is, zonder dat daarom de rechtlijnigheid van de gestelde taak wordt verwaarloosd, zal altijd beter zijn dan alles, wat een man of een vrouw afzonderlijk zouden kunnen presteren.

U behoeft zich echter geen zorgen te maken. De animale attractie zal natuurlijk blijven bestaan, alleen met dit verschil, dat zij niet meer wordt geromantiseerd, gemaakt tot het zoetste, eeuwigste, of schoonste op aarde, maar wordt erkend als een natuurlijk proces, dat zijn werkelijke betekenis alleen krijgt, wanneer het een geestelijke samenwerking en eenheid tot uitdrukking brengt.

x Bestaat er in de geest, tussen de inkarnaties in een groot verschil tussen man en vrouw?

- Neen. Het verschil tussen jongentjes en meisjes in de geest is nu eenmaal niet groot, tenhoogste een kwestie van voorafgaande ervaring. Ik hoop, dat dit voor u geen teleurstelling is. Kort na de overgang wordt natuurlijk het beeld, dat men zich van eigen ik maakt nog sterk door de op aarde gekende sexe bepaald. Pas wanneer je boven de vormsferen uitkomt - wat een kwestie van besef is - vallen de verschillen geheel weg. Dan blijkt, dat het verschil tussen man en vrouw in geestelijk opzicht in wezen niet bestaat.

x Zijn er ook vrouwelijke leden der witte broederschap?

- Uit de aard der zaak. Wat had U anders gedacht? Eenvoudigheidshalve spreken wij over de grote raad en de broeders in mannelijk meervoud, daar het taalkundig gebruik inhoudt, dat het mannelijk meervoud in dergelijke gevallen het vrouwelijk meervoud mede omvat.

x Het valt mij op, dat in de laatste tijd de meisjes steeds meer het hof maken aan de jongens. Is dat een tijdsverschijnsel of betekent het, dat de vrouw mannelijker en de man vrouwelijker wordt?

- Ik zou niet willen beweren, dat het laatste waar is en betwijfels, of het eerste waar is. De kwestie is deze: de vrouw staat vrijer in het leven. Wat zij vroeger alleen met een enkele blik kon zeggen, kan zij nu desnoods in 'n hele serenade vertellen, waardoor haar hofmakerij misschien wat opvallender, maar zeker niet intenser is geworden.

Wanneer ik eventerug mag grijpen naar mijn eigen herinneringen, dan weet ik nog wel, dat met bewegingen van waaiertjes, blikken en misschien het tonen van een enkeltje door de dames vaak dodelijker het hof werd gemaakt, dan u m.i. aan de jongere generatie zoudt kunnen verwijten. De vorm verandert, het gebeurt openlijker. Maar het feit, dat iets meer openlijk gebeurt, betekent nog niet, dat

de feiten anders zijn geworden. In mijn tijd zeiden wij wel, dat de vrouw zelf bepaalt, wie haar het hof zal maken en wie niet, tot zij iemand heeft gevonden, die zij er toe brengt haar te huwen. Het verschil lijkt mij niet zo groot.

x Bedoelt u met hetgeen u vanavond gezegd hebt, dat wij toe-
gaan naar toestanden als in Afrika, waar de vrouwen het werk doen
en de mannen niets doen?

- Ik moet u teleurstellen. Ik meen, dat de vrouw in haar huidige
staat van emancipatie niet geneigd zal zijn, enige man die mogelijk-
heid te geven. De afwasplicht van menig gehuwd heer kan in dit
opzicht reeds een praktisch bewijs vormen voor het tegendeel van het
door u gestelde.

x Kunt u dan misschien even zeggen, waarvoor in de toekomst de
mannen nog wel goed zijn?

- Onder meer zal de man steeds noodzakelijk zijn om het sys-
teem te bouwen, waardoor hetgeen de vrouw intuïtief benaderd heeft
een meer praktische vorm en gestalte kan krijgen. De man is geschikt
voor het bouwen van een samenwerking en een systeem, waarbij de
gelijkmatige ontwikkeling van belang is, terwijl de vrouw noodzaken
kan erkennen, producten kan ontwerpen, maar zelden het geduld niet
zal hebben, om alles tot in de details af te werken. Zij is eerder
geneigd verder te gaan aan het volgende, voor het eerste af is.
Denk eens aan de handwerkende vrouwen, die soms 5 handwerkjes tege-
lijk hebben, om van het een naar het ander te kunnen springen,
de dames, die drie of vier boeken te gelijk lezen, omdat elk boek
voor zich te snel vervelend wordt. Om maar niet te spreken over de
dames, die b.v. de opera Fidelio weten te combineren met een
nieuw recept voor het inleggen van perziken.

De man is degene, die aan deze ongedurigheid een rem opzet,
zorgt, dat er een continuïteit blijft bestaan enz.

x Waarna de vrouw zal oordelen over het werk van de man?

- Natuurlijk, zoals ook heden. Maar zarmate zij zelf meer deel
aan de maatschappij wordt, zal zij beseffen, dat zij daartoe niet werke-
lijk geschikt is. Zij zal leren begrijpen, dat het sprongsgewijs
evolueren van denkbeelden haar tot een waardevolle en zeer gewaar-
deerde, maar zodra het op de beoordeling van uitvoering aankomt,
ook onpraktische medewerkster maakt. Zelfs grote vrouwen als b.v.
madame Curie hielden daar last van. De man wqs het, die de continuïteit
van het werk tot stand brengt en oer het gehele een overzicht heeft
en tot stand brengt in meetbare vorm, waarop de vrouw zich verder
kan baseren.

Maar laat ons eerlijk zijn: de vrouw is in het verleden er van
overtuigd geweest, dat zij het leven en doen van haar man voldoende
kon overzien en regeren, zoals de man altijd weer met het zelfde
hoffelijke gebaar dit heeft toegegeven en ondertussen gedacht:
ik laat je je illusies maar, ik weet wel, wat ik doe. Die toestand
blijft natuurlijk nog wel even bestaan.

Wanneer ik spreek over gelijkwaardigheid doel ik daarmee zeker
niet op gelijkheid in alle opzichten, of een suprematie van
het zwakkere geslacht, zoals u schijnt te vrezen.

Ak, wat ik gezegd heb, geldt overigens ook voor de
vrouw in minder ontwikkelde landen als b.v. het oosten. Hier zal de
evolutie van de vrouw met meer schokken gepaard gaan en zo tijdelijk
grotere spanningen oproepen. Maar het gehele proces geldt voor het
geheel van deze wereld.

Na de pauze kunt u schriftelijk nkg vragen stellen, al meen
ik, dat wij het terrein wel grotendeels hebben afgegraafd zover de

belangstelling rijkt. Ik ga hierbij af op hetgeen de aanwezigen denken. De meesten van u reageren n.l. in de trant van: het klinkt allemaal wel aardig, maar mijn tijd zal 't gelukkig nog wel uitdienen. Vergeef mij, dat ik zo duidelijk laat klinken, dat ik weet, wat u hiervan denkt. Aan de andere kant zal de herinnering, aan hetgeen ik u nu gezegd heb, het u gemakkelijker maken de jongeren te begrijpen en in te zien, dat hetgeen er op het ogenblik overal gebeurt niet alleen een zaak van excessen van jongeren inhoudt, maar gewoon een revolutie betekent, waar u grotendeels buiten kunt blijven, indien U dit wilt.

Ik wens u nu een aangename pauze.

-o-o-o-o-o-o-o-o-o-

Zo, vrienden,

Ik zie, dat u de pauze prettig door bent gekomen en zal nu uw vragen enz. beantwoorden.

x - Waarom geen vrouwelijke componisten en dirigenten?

- Dirigenten heb ik niet genoemd. Wel componisten. Een vrouw heeft een enorm voorstellingsvermogen, maar dit is niet erg analytisch zeker, wanneer het niet met zichtbare en voelbare waarden te doen heeft. Nu is een komponist niet alleen iemand, die een melodie bedenkt, maar tevens degene, die deze melodie a.h.w. in zich moet horen, zoals zij, uitgevoerd door een bepaald orkest of bepaalde instrumenten, zal moeten klinken. De praktijk wijst uit, dat zelfs orchestraties, die door voruwen worden gemaakt, minder geslaagd zijn. Wel hebben zij de neiging experimentele klanken te scheppen en te gebruiken, maar het resultaat toont steeds weer aan, dat zij het effect van hun experimenten niet tevoren kunnen berekenen.

De vrouw zal wel een goed chanson kunnen komponeren, maar zal slechts zelden in staat zijn een redelijk symfonisch gedicht te schrijven. Er zijn vele bekende en grote schrijfsters en dichtersessen te vinden in het verleden, maar weinig of geen filosofen, er zijn vele ballerina's e.d. bekend, maar praktisch geen enkele vrouwelijke komponist van betekenis. Wij mogen niet verwachten, dat dit onmiddellijk veranderen zal. Mogelijk komt de vrouw tot het komponeren van geslaagde illustratieve muziek en balletmuziek - doel muziek dus - maar ik betwijfel, of zij in de komende honderden jaren zoveel gevoel voor de zuivere klank zal kunnen ontwikkelen, dat zij muziek puur zal kunnen schrijven. Vandaar mijn uitlating, dat vrouwen voor het komponeren minder geschikt zijn.

x - Dus de vrouw kan moeilijk de juiste toon vinden?

- U bent oud genoeg om te weten, dat zij dit wel degelijk kan, mits zij daarmee een voor haar praktische bedoeling heeft. En dat is meestal niet zozeer op uitsluitend muzikaal terrein.

x - Valt in de barre toekomst, die ons mannen te wachten staat, te verwachten dat naast de dienstplicht voor de man een sociale dienstplicht voor de vrouw wordt ingevoerd?

- Ik geloof, dat in de - wat verdere - toekomst de militaire dienstplicht voor de man zal worden afgeschaft. Ik meen, dat hij dan een zekere sociale dienstplicht met de vrouw zal delen. Ik meen, dat beide geslachten daarbij voor de gemeenschap veel productiever zullen zijn, dan de militair is. Dit met excusen en homage aan de militairen van deze tijd, die ongetwijfeld menen een onmisbaar iets te zijn in

deze onzekere wereld maar zich niet realiseren, dat zij zichzelf door hun gedrag tot een door henzelf geschapen oorzaken onmisbaar lijkend kwaad op deze wereld maken.

x Welke plaats gaat de vrouw in de politiek innemen en valt daarvan iets te verwachten?

x Ik meen, dat van het optreden van de vrouw in de politiek in ieder geval een sneller evolueren van de samenleving te verwachten is. Dát op zich behoeft nog niet te betekenen, dat het ongetwijfeld zich steeds meer in de politiek mengen van vrouwen de samenleving ook noodzakelijk tot een betere maakt.

Ik heb hierover mijn eigen inzichten, die u natuurlijk niet behoeft te delen. Ik meen dat politici over het algemeen goedmenende mensen zijn, die met hun goed bedoelde maatregelen zelf de ontwikkelingen onmogelijk maken, die zij zeggende willen bevorderen. Dit geldt voor vrouwen zo goed als voor mannen, want dit is eigen aan het wezen van de politiek.

Aan de andere kant is de vrouw vaak besluitvaardiger. Vrouwelijke politici zijn sneller dan hun mannelijke collega's bereid om vergaande konklusies te trekken en als gevolg daarvan vergaande besluiten te nemen. De verdragende invloed van de politiek op de samenleving, die op het ogenblik 'n zo grote rol speelt, mede dank zij het kluiten in het niet sturen, sussen en ijskastzetten, door de vrouw aanmerkelijk af zal nemen.

De vrouw zal sneller en openlijker reageren dan de man normaal doet. Aan de andere kant zal zij, juist door dit sneller optreden, ook veel eerlijker reageren. En als er iets in de politiek noodzakelijk is, lijkt mij dit niet het vinden van 'n plan om een ideale wereld te bereiken middels de politiek, maar het vinden van eerlijkheid in de politiek. Want zonder die eerlijkheid blijft elke betere toekomst, ondanks alle plannen, een illusie.

De plaats van de vrouw in de politiek kan dus allereerst als stimulerend beschouwd worden. Zij zal in steeds toenemende mate aan de politiek deel gaan nemen, maar gezien voorgaand omschreven ontwikkelingen, darin m.i. nimmer een werkelijke meerderheid bereiken.

x Kunt u nog iets zeggen over de noodzakelijkheid van de aanwezigheid van de man in de komende tijd?

- Zonder de man zou er geen nageslacht bestaan. Zoals de boer eens sprak: God laat het graan groeien, maar als ik 't niet goed uitzaai, komt er ook niets van terecht.

Wij moeten m.i. de plaats van de man niet als die van 'n mindere beschouwen in de toekomst, maar ons wel realiseren, dat de man op het ogenblik domineert, zonder dat de wereld ideaal is. Een verandering is dus op zijn plaats, maar de man zal steeds een stabiliserende factor blijven in de gemeenschap. De grillen en impulsiviteit van de vrouw zal een tegenwicht van node hebben. De plaats van de man is dan ook in de toekomst zeer belangrijk, zal hij niet meer zich kunnen verheugen in een soort monopolie op wijsheid dank zij zijn geslacht.

Het lijkt mij echter een groot voordeel, dat de man het in de komende tijd steeds minder alleen voor het zeggen heeft, zodat een vertekende maatschappij met onnodige problemen voorkomen kan worden. Want de man is maar al te vaak zo bezorgd over het behoud van het bereikte, dat hij alleen daardoor elke verdere poging tot ontwikkeling, zowel in sociaal als persoonlijk vlak dreigt te frustreren.

x Maar zal de vrouw, die gehuwd is, niet steeds aan haar gezin gebonden blijven als b.v. mevr. v. Someren, die moest kiezen tssen haar plaats in de Kamer en haar zoontje en dit laatste koos?

Hierover heb ik reeds veel gezegd. Ik zal dit niet herhalen. Wel wil ik opmerken, dat de voorstelling, die men in deze dagen nog heeft van het gezin en de gezinsfunctie, in 't geheel verkeerd is. De betekenis van het gezin ligt in 't samen kunnen zijn in genegenheid zonder dat dit gezin noodzakelijkerwijze voor een of meer van de delen daarvan ook een verplicht arbeidsterrein moet zijn. Indien wij zien, hoe de huishoudelijke taak ondanks alles reeds is terug gelopen en ons realiseren, hoeveel verder de arbeidsbesparing enz. nog op kunnen lopen, wanneer men meer overgaat tot een gecentraliseerde dienstverlening - b.v. per blok - dan nu het geval is, is het duidelijk, dat zelfs iemand als mevr. v. Someren in de toekomst de tijd wel zou kunnen vinden voor haar functie, zonder dat haar kind daaronder zou moeten lijden.

Het grote bezwaar voor deze dame is m.i. vooral, dat zij deel uitmaakt van een regerend lichaam, dat hoofdzakelijk uit mannen bestaat, waarin vele uren van nodeloze herhalingen, nutteloze woorden en spiegelgevechten zonder zin plus de noodzaak je daarover te informeren en binnen het kader van 't bestaande politieke spel ook te reageren t.a.v. de werkelijke behoeften van de bestuurderlijke taak in een onjuiste verhouding staan.

Anders gezegd: de 2de kamer zou met enige zelfbeperking en enige zakelijkheid in ongeveer 1/5 van de nu gebruikte tijd als het noodzakelijke af kunnen handelen. Wat impliceert, dat dan ook een mevr. v. Someren dan voldoende tijd voor haar gezin zou kunnen vinden en zelfs nog een aantal kommissaraten er bij zou kunnen nemen, zoals vele van haar collega's immers reeds doen.

Ik wil tot slot nog enkele opmerkingen maken en wel voornamelijk over u: Het is eigenaardig, dat dit onderwerp zo weinig direct besef heeft uitgelokt. De vrouwen zeiden: ha, eindelijk krijgen de mannen ook eerste horen, dat zij niet volmaakt zijn. En de mannen reageerden: je kunt dat alles nu wel oer de vrouw zeggen, maar ik moet het eerst nog eens zien.

De reactie is logisch, wanneer u uitgaat van uw huidige standpunt en bestaande verhoudingen. De vrouw wil graag wat meer op de voorgrond komen, de man wil natuurlijk zijn voorrangspositie niet zonder meer prijs geven. Wat m.i. bewijst, dat beide groepen niet in de eerste plaats reageerden vanuit een besef omtrent noodzaken en mogelijkheden, maar vanuit een zekere eigenwaan.

De vrouw meent, dat zij bepaalde rechten moet hebben, ofschoon zij zich in wezen die rechten vaak niet waardig toont. De vrouw eist enerzijds graag het respect op, dat men haar sexe dan toch verschuldigd is, wil beschermd worden, terwijl zij aan de andere kant een gelijkberechtiging vergt. Toch kun je niet gelijktijdig bescherming en voorrechten eisen, omdat je de zwakkere bent en gelijktijdig alle verantwoording en beslissing met anderen gelijkberechtigd delen. Dat gaat nu eenmaal niet.

De mannen hebben de neiging om te menen, dat zij een bepaald monopolie bezitten van geestelijke waarde, rede, recht. Zij vergeten daarbij, dat zij deze dingen alleen uiterlijk bezitten, dank zij het feit, dat men leeft in een door mannen geregeerde en beheerste maatschappij - wat in feite reeds afgelopen is.

U kunt, mijne heren, beweren, dat u geestelijk verder bent dan de vrouw, dat u logischer denkt dan de vrouw. Misschien hebt u in z'n kore zin wel gelijk. Maar wanneer u eerlijk wilt zijn moet u erkennen, dat u ook niet werkelijk geneigd bent om de vrouw een kans te geven te leren, zodat zij misschien verstandelijk hoger, logischer en geestelijk hoger zou kunnen worden, dan u zelf nu bent - of meent te zijn.

Mijne heren, U bent bang voor konkurentie. Mijne dames, U bent bang voor het risico, dat een vrije konkurentie met zich brengt. Maar waarom zou U eigenlijk uit dit standpunt blijven denken en reageren? Dit is de tijd, waarin ieder en alles een ander beziet en dan 'n fusie aangaat. Nu wil ik u zeker niet tot een persoonlijke fusie bewegen. Dit is en blijft uw zaak. Maar ik geloof, dat het tijd wordt, dat u eens minder kijkt naar de verschillen - wat meestal ook maar een in verhouding klein stukje is en wat meer naar hetgeen U elkander te bieden hebt aan positieve waarden.

Wat kan de vrouw aan positieve bijdrage leveren in b.v. het zakenleven, de regering enz. Wat kan de man daar tegenover stellen. Laat de vrouw eens minder de nadruk leggen op die punten, waarop zij volgens haar begrippen niet door de man als volwaardig erkend wordt en eerst eens nagaan, op welk terrein zij zelf in staat is haar waarde te bewijzen. De jongere generaties zullen dit overigens veel gemakkelijker doen dan U. Als teken van een nieuwe mentaliteit zien wij zelfs bij velen een vervaging van de uiterlijke kentekenen van de sexe, zodat het voor een buitenstaander vaak zelfs moeilijk is uit te maken, wie nu eigenlijk wat is. Deze jongeren willen ergens niet verschillen. Zij willen juist zoveel mogelijk gelijk - en gelijke - zijn. Zij willen zich niet afzetten tegen de andere sexe, maar juist een geheel vormen met de andere sexe, mentaal en geestelijk zowel als anderszins.

Hierdoor worden de feitelijke verschillen tussen man en vrouw natuurlijk niet weggenomen of minder. Maar wel kan men zo naar een samenleving toestreven, waarin die verschillen steeds minder belangrijk worden. Een vrouw, die alleen vanuit haar eigen standpunt heeft geleerd te denken en redeneren - dus vrouwelijk - kan misschien en goede theosofe zijn. In de rozenkruisterij zal zij al iets minder kans hebben. In de maçonnerie zal zij, tenzij in een zeer bijzondere loge, niet op haar plaats zijn. In de kerk is zij als gelovige zeer gewenst, zeker wanneer er kollekte is of kaarsen gebrand moeten worden, maar zodra het gaat om het leergezag telt zij in wezen niet mee. Eerst wanneer zij leert ook het standpunt en het denken van de mannen te volgen, zal daarin iets kunnen veranderen en zal een einde komen aan de waanzinnige situatie, dat met theologische argumenten bepalingen worden gesteld t.a.v. het persoonlijke leven der vrouw door mannen, die van de moeilijkheden, noodzaken, wensen en angsten van de vrouw weinig of niets kunnen begrijpen.

Ik kan nog meer dwaze situaties opsommen, maar volsta met de opmerking, dat een man, die weigert de vrouw en haar wereld te aanvaarden, zoals deze vanuit vrouwelijk standpunt bestaat, nimmer geheel en geestelijk juist mens zal zijn, zoals de vrouw, die blijft hangen in haar eigen denken en niet tracht iets te begrijpen van de wereld en het denken van de man, nimmer volledig mens kan zijn. Dit geldt zowel geestelijk als maatschappelijk.

" Eerst wanneer je tot een samenwerking komt met de " andere sexe kun je leren iets van de schepper te omvatten, te beseffen. Wanneer je alleen maar weet, wat licht of wat duister is, hoe kunt u dan weten, wat schemering is? Als u niet alle kleuren kent, hoe wilt u dan 'n kleurpatroon omschrijven? Wanneer u niet een beseff, al is het maar een gevoelsbeseff, hebt van de wereld van de man en de vrouw, hoe wilt u dan iets kunnen begrijpen omtrent de goddelijke schepping? Het is niet belangrijk, dat een dergelijke begrip ook lichamelijke tot uiting komt, de samenwerking een huwelijk wordt enz. Geestelijk zijn dit dingen, die niet zo zwaar tellen. Belangrijk is een wederkerig begrip, waardoor je gezamenlijk tot een juistere erkennen

d.d. 4 oktober 1968

--o-o-o-o-o-o--

van de totaliteit komt. Leven vanuit je eigen besef als man en vrouw is zoiets als een kant uitkijken. Je zult dan altijd maar de helft van het landschap kennen en je grote lijns verschillen, doordat je zonder meer een neemt, dat de andere kant wel niet zo zal zijn. Wanneer je met twee mensen langs die weg gaat en ieder naar een andere zijde kijkt, zul je, zelfs al kun je maar één kant zien, toch uit de mededelingen van de ander meer begrijpen omtrent het geheel en zo het gehele landschap kunnen besefjan.

God, eenzijdigheid, werkelijkheid, de openbaring, de waarheid zijn de namen, die men heeft aan het landschap, waardoor de weg van de mens en de mensheid gaat. Als je allen maar één kant ziet, zul je al zo je dit zo nu en dan af kunnen wisselen, zul je de werkelijkheid nooit benaderen. Je zult nooit begrijpen, wat leven en kosmos in wezen is. Om het leven te besefjan, is een erkenning van beide zijden van de totaliteit noodzakelijk. Twee mensen gezamenlijk kunnen de totaliteit omvatten, maar een enkele mens slechts een eenzijdig en daardoor verwrongen beeld van het geheel zal krijgen. Dit geldt voor twee mensen, maar evenzeer voor de twee standpunten, wijze van levenservaren, die in de mensheid bestaan. Zoals men wel zegt: de werkelijke kenner van de waarheid is de perfecte hermatoro- dit, het wezen, dat beide faecten van de mensheid in zich verenigt. Want een dergelijk wezen is het enige, dat het wezen van de schepper en de waarheid van het zijn kan omvatten en zo ervaar begrijpen.

God is geen mannetje, geen vrouwtje. Hij is o.m. het man-vrouwelijke, het totaal van alle tegenstellingen. Alleen waar in het begrip de tegenstellingen tot eenheid kunnen worden gebracht, is het mogelijk de schepping en de schepper van het totaal te begrijpen.

Ik ben niet kwalijk, dat ik dit vastknoopte aan uw vragen. Gezien uw reacties loek het mij goed de nadruk te leggen op de noodzaak tot samenwerking en eenheid, als tegenstelling voor t. l. d. vernaak of de ergernis, waarmee u mijn betoog hebt aangehoord. Ik wilde u daarom nadrukkelijk wijzen op het feit, dat alle mensen in de eerste plaats mens zijn en dat het uitenvallen in twee faecten of persoonlijkheden, die binnen elke mens wel tegenwoordig zijn, maar pas wanneer zij beide, wanneer zij gezamenlijk worden besef, de werkelijkheid van het leven representeren. U moet mij ook vergeven, dat ik geen esoterische en andere termen heb gebruikt. Ik vreesde, dat t gebruik van dergelijke termen slechts de noodzakelijke duidelijkheid van mijn betoog geschaad zou hebben, hozeer sommigen onder u ook een formulering in voor hen meer aanvaardbare wat verder van de dergelijke werkelijkheid afstaande - bewoordingen gesaardeerd zouden hebben.

Maarmede ik aan het einde van deze bijeenkomst ben gekomen. Ik dank u allen voor uw aandacht. Ik dank u ook voor de vele geloven en soms gesaasde gedachten, die mij steeds weer omspooilen en ik hoop, dat de bonhomie, die in zoveel van die gedachten sterk tot uitdrukking kwam, ook nu pad in de komende dagen voor u gemakke - lijker, gezelliger en lichteler zal mogen maken. Goeden avond.